

modern society in one way or another affect the young person as well and many of them are encouraged to choose unhealthy way of living (e.g., smoking, drugs, immoderate usage of alcohol, unhealthy nutrition and other). Healthy way of living in this context becomes as urgent as never before.

The problem of healthy way of living has obviously many aspects. Over the last decade quite a lot of tests in the sphere of healthy way of living have been carried out in various countries. These tests confirm, in fact, that such components as nutrition, physical activity, overweight, self-evaluation, good learning achievements, health, image, self-confidence, behaviour and other are closely interrelated and influence each other.

The research "Healthy way of living in pupils' eyes" is based on positivistic-quantitative approach. The authors keep to the position that measurement of causative links between variables is very important. The research was carried out in January-February, 2011. The aim of the research is to investigate Lithuanian comprehensive school upper school students' opinions on healthy way of living. In the research the authors' prepared questionnaire formed from open and closed questions was used (Lamanauskas, Armonienė, 2011a). 1265 Lithuanian comprehensive school 9-12 form pupils participated in the research.

It has been stated, that most of the respondents think, that healthy way of living is important and necessary. However, healthy way of living is much more important for girls than for boys. It is believable, that this, first of all, is related with self-evaluation and image. On the other hand, it is believed, that a big gap exists between the understanding of importance of healthy way of living and propagation of such way of living in practice. It has been stated, that approximately one-third of respondents propagate such way of living. Besides, younger pupils propagate more such way of living comparing with senior ones. This can be related with senior form pupils' bigger occupation, bigger learning load. During the lessons attention is practically not paid to healthy way of living, teachers, in fact, are not interested in pupils' activity and rest regime and do not help them to plan their daily routine properly. At school pupils do not get enough information on these questions, healthiness events are also very rare in schools. A healthy way of living concept is clearly ambiguous. It is obvious that the senior pupils have a unique position on that issue. Generally students evaluate their health as good, however there are some gender differences. It can be stated that girls assess their health as worse than the boys. It was found that girls are more interested in nutrition issues than boys, also girls are much more concerned about their body weight than boys.

Key words: comprehensive school, healthy way of living, healthiness events, survey.

GAMTOTYRA ŠILUTĖS PRADINĖJE MOKYKLOJE

Violeta Lukočiienė

Šilutės pradinė mokykla

El.paštas: violeta.lukociene@gmail.com

Įvadas

Įgyvendinat švietimo reformas mokykloje, veikiant įvairiems globalizacijos procesams, atitinkamai keičiasi ugdymo(si) procesai ir turinys. Vis labiau siekiama atsigręžti į globalius klausimus ir jų nagrinėjimą, paliekant lokalizuotus klausimus savieigai. Gamtos

pažinimo pamokų liko nedaug, todėl daugiau dėmesio skiriama pasaulio pažinimo dalykui, kuriame daug istorinių, fizikinių, socialinių dalykų. Kaip pastebėjo V. Lamanauskas (2001), gamtamokslinis ugdymas pradinėje mokykloje tapo integralus. Ypač svarbi gamtotyrinė veikla, susijusi su mus supančia aplinka, jos pažinimu. Neįmanoma išmokti apie gamtą, kai apie ją mokaisi tik klasėje teoriniu lygmeniu. Tik išbraidę apylinkės upelius, miškus, vaikai pažįsta gyvosios gamtos įvairovę, formuojasi gyvas ryšys tarp jų ir gamtos. Todėl dirbant su mokiniais reikia siekti juos uždegti meile gamtai, išugdyti kritiškai mąstančias asmenybes ir suformuoti tinkamą požiūrį į gamtą, nes sparčiai besikeičiančiame pasaulyje vis rečiau atsigręžiame į gamtą, o veikiami globalizacijos, gyvename patogų gyvenimą, kuris dažniausiai yra priešiškas gamtai. Pasak V. Lamanausko (2001), iki mokyklos vaikai jau turi tam tikrų žinių apie gamtą. Labai svarbu, kad tos žinios būtų sistemingai gilinamos ir plečiamos pradinėje mokykloje. Šio **straipsnio tikslas** pristatyti gamtotyrinę veiklą, vykdomą Šilutės pradinėje mokykloje. Tam tikslui mano pačios iniciatyva kartu su mokyklos mokiniais 2003 m. buvo įkurtas gamtos būrelis „Kaštoniukas“. Todėl šiai veiklai aprašyti keliami tokie klausimai: kaip būrelio veikla tampa atsaku į gamtamokslinio ugdymo poreikio patenkinimą pradinėse mokyklose; Kokia veikla empiriškai ugdomas gamtos pažinimas?

Aptardama gamtos būrelio „Kaštoniukas“ veiklą, pirmiausia noriu pristatyti būrelio ugdymo tikslus:

- supažindinti mokinius su gyvąja gamta;
- diegti suvokimą, kad visa gyvoji gamta yra vientisas organizmas;
- plėtoti ekologinio švietimo aktualijas ir problematiką;
- formuoti supratimą, kad visi esame priklausomi nuo gamtos;
- įtraukti mokinius į aplinkos tvarkymo, saugojimo ir tyrimo darbus.

Mūsų veikla prasideda, kai kiekvienais metais aplankome Pagrynių ažuolą (Šilutės rajono gamtos paminklas), pasisemiame stiprybės – juk nuo senovės lietuviai garbino ažuolus. Keliaudami su mokiniais įvairiais gamtos keliais, mėginame iš lapų ir žiedų atspėti ir įsidėmėti augalų vardus, išmokti orientuotis pagal saulę ar samanas šiaurinėje medžių kamienų pusėje. Siekdami sumažinti pramoninių gaminių naudojimą, užkirsti kelią gamtos niokojimui, renkame gamtines medžiagas, iš kurių vėliau gaminame įvairius darbelius. Stebime gamtos pokyčius įvairiais metų laikais ir mokyklos bendruomenę džiuginame surengę šventę „Rudens parodėlė“. Norėdama įvairiapusio gamtos pažinimo, ugdau nuostatą – jeigu žmogus siektų vien sau naudos, miškas greit išnyktų. Sunku suvokti miške vykstančius procesus, mokantis tik iš knygų, dar sunkiau, neišeinant į gamtą, įgyti tam tikrų įgūdžių ir vertybių. Todėl stengiuosi su mokiniais kuo dažniau išeiti į mišką, stebėti miško gyvenimą, bendrauti su gamta tiesiogiai, įvertinti ir pasaulį atrasti patiems. Aiškinamės priemones, kurios padeda išlaikyti mišką, t. y. susipažįstame su žmogaus galimybėmis atnaujinti mišką, sodinant sodinukus, rūpinantis jų priežiūra. Pastebime, kad neapgalvotas žmogaus elgesys gamtai gali labai pakenkti (pvz., kaip pasikeičia ekosistema, įsikūsus žmogui), todėl su mokiniais studijuojame gamtos pusiausvyros sutrikimų priežastis. Aiškinamės, kokios žmogaus intervencijos gali suardyti natūralią gamtos ekosistemą. Pasak S. Pollocko (1999), „Medžių sodinimas tapo aplinkosaugos judėjimo simboliu pir-

miausia dėl labai svarbių ekologinių priežasčių. Miškų atželdinimas simbolizuoja atgimimą ir naujos pradžios galimybę, tačiau tai yra taip pat daugelio aplinkos problemų praktinis sprendimas“ (p. 63). Itin svarbu jausmai, todėl mokiniams rekomenduoju piešti

plakatus, kuriuose atsispindi miškų saugojimas ir globojimas.

Kita svarbi kasmetinė būrelio „Kaštoniukas“ veikla yra spalio mėnesį atliekamas klevų lapų juodulių grybo testas (*Rhytisma Acerinum*) (žr. 1 pav.).

Mokiniams labai patinka pagal šį testą nustatyti oro užterštumą mieste. Taip per eksperimentinę veiklą mokiniai ne tik susipažįsta su įvairiomis technologijomis, kaip galima nustatyti užterštumą, suvokti, kaip jis atsiranda, bet tampa atsa-

1 pav. Klevo lapų grybas

kingesni ir sąmoningesni piliečiai, suvokia oro užterštumo pasekmes. Pagal 2011 m. spalio mėnesio tyrimo rezultatus Šilutės miestas yra 3 zonoje pagal užterštumą (žr. 2 pav.).

Zonos	Kaip atrodo klevo lapai
1	Visiškai nėra dėmių
2	Tik vieno medžio lapai (arba kelių) turi juodų dėmių
3	Dviejų–keturių medžių lapai turi juodų dėmių
4	Juodų dėmių randama ant kiekvieno lapo

2 pav. Oro kokybės įvertinimas

Kiekvienam mokiniui svarbu tapti atsakingam ne tik už laukinės gamtos gyvūnus, bet būti atsakingam ir už savo naminius augintinius. Todėl kiekvienais metais švenčiame Pasaulinę gyvūnų dieną, susipažįstame su jos ištakomis. Kiekvienam vaikui jo augintinis yra pats svarbiausias. Todėl piešiame savo augintinį, rašome apie jį rašinėlius, laiškus, o neturintys gyvūnėlio leidžia sau pasvajoti, kokio augintinio jie norėtų. Mokykloje rengiame savo augintinių parodą. Prie kiekvieno augintinio pridėta anketa leido plačiau sužinoti apie gyvūnėlį. Lankytojai kankorėžiais galėjo balsuoti už labiausiai patikusį gyvūnėlį. Paroda buvo gausiai lankoma, daugiausiai balsų surinkęs gyvūnėlis buvo pripažintas populiariausiu. Gyvūnėlio priežiūra ugdo atsakomybę už kitus. Mokiniai suvokia, kad prižiūrėti gyvūnėlį nėra lengva ir kad prieš išsigyjant jį būtina gerai pagalvoti. Taip pat parengėme plakatų parodą apie laukinius gyvūnus, siekdami ugdyti mokinių nuostatą, jog laukiniai gyvūnai yra svarbi gamtos dalis. Sugrįžę po kalėdinių atostogų, neužmirštame paukštelių ir žvėrelių. Per atostogas kartu su tėveliais ar seneliais mokiniai padaro lesyklėlių. Keletą lesyklėlių esame pakabinę ir prie mokyklos palangių, siekdami nuolat stebėti. Taip pat esame dovanoję ir miesto įstaigoms, taip įtraukdami ir bendruomenę į bendrą

veiklą. Aktyviai dalyvavome akcijoje „Lesyklėlė“, kurią skelbė Lietuvos jaunųjų gamtininkų centras, kai mokiniai iš antrinių žaliavų gamino ir kūrė lesyklėles žiemos skrajūnams. Kadangi mokiniams svarbu ne tik ką išmoksta ar su kuo susipažįsta mokykloje, bet ir šeimos aplinka, jos narių elgesys, į gamtotyros veiklą įtraukiame ir tėvus. Kartu su tėvais žiemos metu einame į netoli esantį miškelį, nešame žvėreliams vaisių – morkų, bulvių, kopūstų, grūdų. Dar stebime sniege žvėrelių pėdsakus, bandome atspėti, kieno jie, taip susipažįstame, kokie laukiniai žvėrys gyvena mūsų krašte. Stebime apsnigtus medžius, klausomės miško tylos.

Kiekvienais metais pažymime ir Žemės dieną. Tą dieną keliamo inkilėlius, mums talkina tėveliai bei seneliai. Keletą inkilų padovanojome lopšeliui-darželiui „Pušėlė“. Puošiame kaštonų medžius, esančius mokyklos kieme. Šie medžiai džiugina mus nuo pat ankstyvo pavasario: nuo pumpurėlių išsiskleidimo, žiedų – „žvakių“ puošnumo iki kaštonų byrėjimo.

Ankstyvą pavasarį mūsų mokyklos gamtos kampelis atgyja, jame padaugėja įvairių dėžučių, indelių, kuriuose pradedame savo sodinimo, stebėjimo ir eksperimentavimo darbus. Ne viena daržovė „apsigyvena“ stiklainio „darže“. Jame auginame laiškinius svogūnus, pupeles, ridikėlius. Merkiame įvairių medžių šakelių (paaiškinu, kad be reikalo nelaužytume, o imtume vėjo nulaužtas ar nugenėtas). Stebime, kaip sprogsta pumpurėliai, brandinami žiedai. Stebėjimo kalendoriuje žymime, kada pamerkėme, kada prasiskleidė lapeliai, žiedai. Lyginame patalpoje ir lauke esančius augalus. Laukiame parskrendančių paukščių. Klausomės, kas pirmiausia išgirs pirmojo sparnuočio balsą, stebime pavasario pranašus, kai po ilgų kelionių jie vėl sugrįžta į gimtuosius namus. Mokomės pažinti paukštelį ne tik iš matomo vaizdo, bet ir iš jo giesmių. Aktyviai dalyvaudami tarptautiniame „Baltijos jūros“ projekte (*The Baltic Sea Project*), kurį vykdo 9 Baltijos jūros šalys, atliekame fenologinius stebėjimus (*Phenological Studies*). Visus duomenis fiksuojame stebėjimo lapuose, paskui apibendriname. Tai suteikia mokiniams galimybę būti ne tik gamtos dalyviais, bet ir stebėtojais, taip ugdomas mokinių atsakingumas, skatinamas noras stebėti gamtoje vykstančius pokyčius. Taip pat praktinį paukščių stebėjimą atliekame atvykę į Ventės ragą. Šiame ornitologijos centre mokiniai turi galimybę ne tik susipažinti ir stebėti paukščių migravimo kelius, susipažinti su paukščiais, bet ir patys tapti dalyviais, t. y. jiems suteikiama galimybė sužieduoti paukščius.

Džiaugiamės, kad gyvename gražiame kampelyje, devyni kilometrai už Šilutės – dar vienas didingas gamtos kampelis, tai Nemuno deltos regioninis parkas – Rusnės sala. Kartu su mokiniais galime stebėti susipynusių upių, ežero – Krokų lankos ir daugybės pelkių ir liūnų žaismą, saulėtekį, kartais reikia keltis dar neišaušus, kad galėtume stebėti laukinių paukščių gyvenimą. Akistata su gamta palieka mums ryškiausią pėdsaką. Taip pat galime kiekvienais metais stebėti potvynį, fiksuoti gamtos reiškinių padarinius žmogaus gyvenimui. Tačiau pavasaris ne tik gamtos išdaigos žmogui, bet ir žmogaus žala gamtai. Diskutuojame, kokią žalą gamtai daro žmogus, degindamas pernykštę žolę (ugnyje žūva daugybė vabzdžių ir kitų gyvūnų, pasitaiko, kad nekontroliuojama ugnis tampa miško gaisrų priežastimi, o kartais žmogus nenorėdamas gali sudeginti sodybą). Kaip prevencinę priemonę naudoju piešinius, kurie tampa plakatais „Nedegink žolės“.

Skatinu mokinius pamąstyti apie žmogaus veiklą gamtinėje aplinkoje. Rūpintis švaria jūra, upe, ežeru – būtinybė, kad nežūtų augalai, gyvūnai, kad žmogus galėtų maudytis, poilsiauti. Todėl mokinius supažindinu su šiukšlių poveikiui aplinkai ir žmogui, mokau rinkti šiukšles, kalbame apie būtinybę jas rūšiuoti. Anot S. Pollocko (1999), „Daugelio dirbtinių cheminių medžiagų, įskaitant plastmasę ir kai kuriuos metalus, skaidytojai nepajėgia suskaidyti. Jos lieka aplinkoje, visam laikui nusinešdamos su savimi gamtinius išteklius, sunaudotus joms pagaminti“ (p. 61). Kiekvieną pavasarį tvarkome mokyklos kiemą, rengiame ekologines savaites „Gamtą terši – sau kenki“, mokau rūpintis gamta, iš atliekų pasidaryti žaisliukus. 2010 m. dalyvavome „Ekomokyklos“ akcijoje „Išsaugokime švarią aplinką savo vaikams“. Per šią akciją mokyklos mokiniai surinko apie šešias tonas plastiko, o vėliau devynias tonas makulatūros. Taip pat kiekvienais metais birželio mėnesį mokykloje veikia vaikų vasaros poilsio dieninė stovykla, kurioje stovyklautojai aktyviai prisideda prie šiukšlių rinkimo, aplinkos tvarkymo.

Apibendrinant vykdomą gamtotyros veiklą Šilutės pradinėje mokykloje, galima teigti, jog mokiniai turi galimybę ne tik teoriškai susipažinti su gyvosios gamtos įvairove, bet jiems suteikiamos ir įvairios galimybės praktiškai pažinti, būti gamtos tyrėjais, stebėtojais, teikti tyrimo rezultatus. Taip pat į gamtotyros veiklą įtraukiami ir bendruomenės nariai: tėvai, savivaldybė, kiti subjektai. Reikia pastebėti, jog mokykla yra įtraukta ne tik į lokalizuotą veiklą, bet ir aktyviai dalyvaudama tarptautiniuose projektuose (Baltijos šalių projektas ir kt.), sudaro galimybes mokiniams susipažinti ir su platesne gyvosios gamtos įvairove, taip ugdomi mokinių lyginamosios analizės įgūdžiai.

Literatūra

Klevo lapų demėtligė. Vilnius: Valstybinė miškų tarnyba, Miško sanitarinės apsaugos skyrius. 2011. Prieiga per internetą: <http://www.msat.lt/lt.php/kenkejai/infekcines-ligos/spygliu-lapu-ligos/klevo-lapu-demetlige/> (žiūrėta 2012-02-05).

Lamanauskas V. (2001). *Gamtamokslinis ugdymas pradinėje mokykloje*. Šiauliai.

Lukočienė V. (2009). Ecological Education at Primary School. *The Baltic Sea Project: International Conference – Vision and Tradition*. Vilnius, p. 34–36.

Pollock S. (1999). *Žvilgsnis į pasaulį*. Ekologija. Vilnius.

Summary

NATURAL SCIENCES AT ŠILUTĖS PRIMARY SCHOOL

Violeta Lukočienė

Šilutė Elementary School

Implementing of educational reforms in schools, influencing various processes of globalization, change educational process and its content. Mostly we turn to global issues and on its discussions. Lessons of Natural Sciences are left not much at school, as a result is more emphasised on World Sciences subject, where are number of historical, physical, social things. Natural science subject in primary school has become an integrated thing. In a rapidly changing

world, more rarely we turn to nature, and influenced by globalization, we live a comfortable life, which is often hostile to environment. Therefore, when working with schoolpupils a teacher should set them on fire with love for nature, to develop critical persons and develop the right attitudes to nature. For this purpose, on initiative of by myself and my pupils we established nature club named „Kaštoniukas“ in 2003. The purpose of this article is to represent activities of this club. Our activities are mostly related with empirical knowledge. With pupils we try to get acquainted with alive nature by excursion, observations, participating in various projects – local and international. Every year we observe pollution of the city. We do the test of maple leave which is called *Rhytisma Acerinum*. As well we organise various projects against pollution. We go to ornithological center which is located in Šilutės district, where pupils are able to observe migration of birds, and also have a possibility to ring them. For the purpose to educate responsible person to nature, we participate in project Eco-School. Pupils are explained that to sort wastes are very important in case to protect the nature. In participating in the Baltic Sea Project we do Phenological Studies. As well we visit forest, where pupils know more about trees, learn how to identify one's location by the position of the sun or the moss growing on the northern side of three trunks. In winter they have a possibility to recognize animals from their hoof sign. There are many topics we discuss while in nature. This allows pupils to get better acquainted with the surrounding nature, look at nature with other eyes, and learn the secrets of nature; pupils learn how to study and solve problems. Experience has revealed that pupils most like the tasks they can prepare independently and those that demonstrate their inventiveness and creativity.

Key words. Natural Sciences, Eco-School, Phenological Studies, pollution, responsible person.

TĖVŲ NUOMONĖ SVEIKOS GYVENSENOS KLAUSIMAIS: VIENOS MOKYKLOS PATIRTIS

Rita Makarskaitė-Petkevičienė

Lietuvos edukologijos universitetas,

El. paštas: petkeviciene.r@gmail.com

Jurgita Pagrandytė

Birštono viešoji biblioteka

Įvadas

Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) *sveikatą* apibrėžia kaip visapusę fizinę, dvasinę ir socialinę gerovę, o ne tik ligų ar negalavimų nebuvimą, t. y. sveikatą apibūdina kaip visapusišką reiškinį ir teigia, kad nesant tam tikrų sąlygų žmonės negali būti sveiki. Vadinasi, PSO sveikatą apibūdina kaip visumą tarpusavyje susijusių veiksnių: fizinės,